תנ״ך · ראשונים · אבן עזרא · כתובים

אבן עזרא על עזרא

משה קמחי, רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן עזרא על עזרא

משה קמחי, רבנו אברהם אבן עזרא [הראב"ע]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-עזרא-על-עזרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 7
פסוק ז 7
פסוק ח 7
פסוק ט 7
פסוק י 7
פסוק יא 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ו 8
פסוק ט 8
פסוק כג 8
פסוק כה 8
פסוק כו 9
פסוק כט 9
פסוק לב 9
פסוק מ 9
פסוק מב 9
פסוק מג 9
פסוק מו 9
פסוק נ 9
פסוק נה 9
פסוק נז 9
פסוק נט 9
פסוק סא 9
פסוק סב 10
פסוק סג 10
פסוק סד 10
פסוק סה 10
פסוק סח 10
פסוק סט 10
פסוק ע 10
פרק ג 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ג 11
פסוק ד 11
פסוק ה 11
פסוק ז 11
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק י 12
פסוק יא 12
פסוק יב 12
פרק ד 12
פסוק ב 12
פסוק ג 12
פסוק ד 12
פסוק ה 12
פסוק ו 12
פסוק ז 12
פסוק ח 13
פסוק ט 13
פסוק י 13
פסוק יא 13
פסוק יב 13

פסוק יג 13
פסוק יד 13
פסוק טו 14
פסוק טז 14
פסוק יז 14
פסוק כא 14
פסוק כב 14
פסוק כד 14
פרק ה 14
פסוק ג 14
פסוק ד 14
פסוק ה 14
פסוק ח 15
פסוק ט 15
פסוק יא 15
פסוק יב 15
פסוק טו 15
פרק ו 15
פסוק א 15
פסוק ב 15
פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פסוק יא 16
פסוק יג 16
פסוק יד 16
פסוק יח 16
פסוק כא 16
פסוק כב 16
פרק ז 17
פסוק א 17
פסוק ו 17
פסוק ז 17
פסוק ט 17
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק יז 18
פסוק כ 18
פסוק כא 18
פסוק כב 18
פסוק כג 18
פסוק כד 18
פסוק כו 18
פסוק כז 18
פרק ח 18
פסוק א 18
פסוק ג 18
פסוק י 18
פסוק יד 19
פסוק טו 19
פסוק טז 19
פסוק יז 19
פסוק יח 19
פסוק יט 19
פסוק כא 19
פסוק כג 19
פסוק כד 19
פסוק כה 19
פסוק כו 20
פסוק כז 20
פסוק כט 20

פסוק ל 20
פסוק לד 20
פסוק לה 20
פרק ט 20
פסוק א 20
פסוק ז 20
פסוק ח 20
פסוק ט 21
פסוק יא 21
פסוק יג 21
פרק י 21
פסוק א 21
פסוק ב 21
פסוק ג 21
פסוק ט 21
פסוק יג 21
פסוק יד 21
פסוק טז 22
פסוק יז 22
פסוק יט 22
פסוק מד 22

פרק א

פסוק א

משית רוח בן בטוח, שוכן בלבב ברי מחשב, הוא יורני לשכיל סודות, קנין שכל מנהו בהיר, מואס חמוץ שונא יהיר, חלקי עזרא סופר מהיר.

ובשנת - מלת בשנת דבקה במלת אחת כי כל שם מספר ושם דבר שנים, רק להורות באיזה זמן ממספר האחדים היה כן יתמך הדבר לאחד מהמספרים, כאשר מצאנו בשנת שלש בשנת שבע גם כן המספרים דבקים בדברים, להודיע ולהורות מהם מה הם הדברים כאמרנו, שני אנשים שלשת הנפת ארבעת ימים שמונת הבקר ופי' בשנת אחת למלכו על בבל, כי מקדם היה מלך פרס ומלת אחת אמרו המדקדקים שהיא חסרת דל"ת אחדת ואותיות העקר שהם דג"ז קט"ף ע"ץ חס"ד אינם נגרעים לעולם זולתי הכפולים המדומים מהעי"ן והלמ"ד. והנכון להיות אחד לזכר ואחת לנקבה שתי לשונות בענין אחד ושנים שרשים וכן אחד עשר ועשתי עשר בענין אחד:

לכורש - יש אומרים: שהמלה נהפכת מן וכשר הדבר כי כבר כנהו בשמו הנביא ישעיהו על הכשרון שיעשה עם ישראל, וזהו שאמר: הוא יבנה עירי וגלותי ישלח.

לכלות - לעת כלות דבר השם שיצא מפי ירמיהו שיפקדם לפי מלאת למלכות בבל שבעים שנה, ויוציאם מעבדות, כי כן כתוב בדברי הימים ויהיו לו ולבניו לעבדים עד מלוך מלכות פרס, כי בשנת אחת לכורש היו נ"ב לחרבות ירושלים ובטלה העבודה, עד רצתה הארץ את שבתותיה ובשנת ב' לדריוש נשלמו ע' שנה לחרבת עיר הקדש, כי כן כתוב: אשר זעמת זה ע' שנה.

העיר ה' את רוחו - לבנות עירו.

וגם במכתב - נחתם עם טבעתו.

פסוק ב

כה - שלשה הפסוקים האלה הם דבקים, כי הוא היה המכתב.

אלהי השמים - ולא אמר אלהי הארץ כי כבר נתנה לבני אדם. וכן הוא אומר: כל ממלכות הארץ נתן לי ה'.

פקד - לשון פקיד וטעמו נתן הפקידות עלי.

ביהודה - בארץ יהודה.

פסוק ג

יהי אלהיו - טעמו שהשם היה עמו ונתן לו יכולת ממון.

וי"ו ויעל – הוא הנכנס בתחלת ענין. וכן: ויהי בימי שפוט השופטים ואיננו לצורך.

אשר בירושלם - דבק עם בית ה'.

פסוק ד
וכל הנשאר - שהוא דל ואין ידו משגת ממון לעלות.
ינשאוהו - יתנו לו משאות ומתנות, או ינשאוהו ירימוהו מענין רם ונשא, כי העני בשפל והוא הנכון.
עם הנדבה - שינשאוהו עם הנדבות אחרות שיתנדבו.

פסוק ה
ויקומו, ליהודה ובנימין - כי ירושלים בחלק יהודה והבית בחלק בנימין.
לכל העיר - חסר מלת אשר.

פסוק ו
וכל, חזקו - ביד הנכשלים והדלים צאן ובקר.
ובבהמה - לרכוב.
במגדנות - יתכן מן מגדנים.
לבד על כל התנדב - פירושו: הכסף והזהב ושאר המתנות נתנו לבד, על כל אשר התנדבו מנדבות.

פסוק ז
ויתנם בבית אלהיו - דבק עם נבוכדנצר.

פסוק ח
הגזבר - ממונה על גנזי המלך וטעמו פקיד.
ויספרם - נתנם במספר.
לששבצר - הוא זרובבל ונקרא כן בלשון כשדים.

פסוק ט
אגרטלי - מזרקים, ופירושו בירושלמי: למה נקרא שמם אגרטלי? שאוגרים שם דם הטלה, של"א מ"ן הספ"ר.
אגרטלי - המלה חמישית או הא' נוסף ופירושו גביעים. מחלפים. סכינים והוא מענין כליל יחלוף, בני חלוף, שטעמם כריתה.

פסוק י
כפורי - מזרקים לקבל דם הקרבנות.
משנים - לכפורי זהב.

ועשרה כלים אחרים - שאינם נזכרים בשמם אלף והזכיר פרטיהם שהם בכללם אלפים וארבע מאות ותשעים ותשעה. ולפי דעתי: כן הוא הפרטים שהם אלפים ותצ"ט בכללם הם הכלים הגדולים, ואחרי כן כלל אותם בין גדולים וקטנים שהם חמשת אלפים וארבע מאות, וכן כתוב בדברי הימים: וכל כלי בית האלהים הגדולים והקטנים ואוצרות בית המלך הכל הביא בבל.

פסוק יא
העלות הגולה - שם הפעל.

פרק ב

פסוק א
בני המדינה - היא מדינת בבל.

פסוק ב
אשר באו, ישוע - הוא יהושע הכהן הגדול.
מרדכי בלשן - הוא מרדכי היהודי. רק בלשן יתכן שהוא איש אחר והוא חסר וי"ו כאדם שת אנוש.
מספר - השני בפסוק הוא שם חשבון והראשון שם איש.

פסוק ו
פחת מואב - הוא ראש לישוע וליואב בנים שנולדו לאלה הנזכרים. ויתכן, להיות ישוע ויואב קדומים לפחת מואב.

פסוק ט
זכי - כתוב וק' זכי נקרא בב' לשונות. וכן: בני אטר ליחזקיה, שנולדו ליחזקיה רק אטר הוא הראש, או חזקיה הראש ואטר בנו הוא והוא הנכון.

פסוק כג
אנשי ענתות - כתוב עליהם כה אמר ה' אל אנשי ענתות הבחורים ימותו בחרב בניהם ובנותיהם ימותו ברעב ושארית לא תהיה להם, כי אביא רעה אל אנשי ענתות שנת פקדתם. אכן מהקבלה ידענו ששבו לאל טרם יום הפקידה ובטלה הגזירה מעליהם ונשארו מהם קכ"ח.

פסוק כה
קרית ערים - היא יערים. וכן הפירוש בני קרית יערים, בני כפירה, בני בארות, כך וכך.

פסוק כו
בני הרמה - בני גבע טעמו כך וכך.

פסוק כט
נבו - שם איש, וכן: מגביש ועילם וחרים. ויתכן שהוא נבו ובעל מעון וכן לוד וחדיד ואונו חסר וי"ו וכן הוא וחדיד, משלשתם יצאו בני ירחו, הוא הידוע.

פסוק לב
חרים - אחד הוא.

פסוק מ
בני ישוע וקדמיאל - הם נולדו לבני הודויה, כי הפועל האמתי הוא אחרון כאשר אמרתי.

פסוק מב
בני השוערים - שומרי השערים, הם בני אסף.

פסוק מג
הנתינים - הם ראשי גבעון ובנותיה ויהושע נתנם לבית אלהיו, ועל כן נקראו נתינים אע"פ שנאמר אחרי כן ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים, כי הטעם קיים הנתינה, או נקראו מן היום ההוא נתינים כי מקודם היו נקראים גבעונים.

פסוק מו
שמלי - הכתיב ושלמי קרי, כי נקרא בשני שמות.

פסוק נ
מעונים ונפוסים - שמות בני אדם.

פסוק נה
בני הסופרת - יתכן שהוא שם תואר לאשה, או פועלת, בגלל ה"א הדעת.

פסוק נז
פוכרת הצבייים - לא ידענו אם זה שם אשה.

פסוק נט
תל מלח תל חרשא - מקומות שנים.
ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם - הם נקראו אסופים שנאספו מן השוק, כי לא הכירו אב ואם ולא נודע אם מישראל הם.

פסוק סא
ויקרא על שמם - על שם הבנות שהם מזרע ברזילי, קרא את שם עצמו ברזילי.
מבנות - הטעם: אחת מבנותיו. וכן: ויקבר בערי הגלעד.

פסוק סב
אלה, ולא נמצאו - יש אומרים: שהוא דבק עם כתבם, כי המלה מחברת מן האחדים כדרך תקראנה מלחמה. והנכון בעיני: שהוא דבק עם המתיחשים והם בני ידעיה הנזכרים למעלה ולא נמצאו בכתב יחוסם, על כן הוסרו מן הכהונה כי מלת ויגואלו מן הכהונה, מלשון לחם מגואל. והטעם: נמאסו. ויש אומרים:כי האל"ף תחת העי"ן.

פסוק סג
התרשתא - יש אומרים: שנקרא כן, בעבור שהותר לו שתיית יין של עכו"ם, והטעם התיר שתא. ויתכן: שהוא שם תפארת וגדולה בלשון כשדים, כעניין שר או פחה והוא הנכון.
הקדש הקדשים - הם התרומות.
עד עמוד כהן לאורים ותומים - האורים שעשה משה נגנזו ולא נעשו עוד אחרים תחתם. ופירוש עד עמוד כהן - הראוי לאורים ולתומים.

פסוק סד
כל, כאחד - כאשר היו הקהל מספר אחד בכללם כך וכך.

פסוק סה
מלבד - ולהם משוררים ומשוררות להלל לה'.

פסוק סח
ומראשי - ממקצתם ולא כולם.
לבית ה' - הלמ"ד כטעם בעבור.
על מכונו - על היסוד שהיה שם בתחילה מוכן.

פסוק סט
ככוחם - כנגד הקהל ידבר, כי לא נתנו האבות רק שתי רבוא וכסף שנים אלפים ומאתים, כי כן מפורש במספר השני ובאמרו שש רבואות בכלל אחד, רצה לומר בין הקהל ובין ראשי האבות ושארים המתנדבים ממלכות כורש.
דרכמונים - דינרי זהב.
רבואות - האל"ף תחת הכפל וכן: בזאו נהרים.
מנים - משקלים וחבירו המנה יהיה ותרגום שבעה שקלים שבעה מנים.

פסוק ע
וישבו השוערים - שומרי השערים להלל השם.

פרק ג

פסוק א
ויגע.נ- קראו כל ימי הלבנה חדש, בעבור התחדשה כל ט"ו ימים.
כאיש אחד - פירוש אסיפת העם היתה במהרה, כאסיפת איש אחד.

פסוק ב
ויקם, וזרובבל - נקרא כן, בעבור בני ציון שהם שרויין בבבל.
בן שאלתיאל - לא אביו היה רק שאלתיאל דודו טפחו, על כן נקרא בנו וכן כתוב בדברי הימים: ובני יכניה אסיר שאלתיאל בנו ומלכירה ופדיה ובני פדיה זרובבל ושמעי וכן נקראו בני מרב בת שאול בני מיכל, כי היא טפחתם.

פסוק ג
ויכינו, כי באימה - בעבור אימה עליהם, הכינו מזבח לאל שיעזרם.
ויעלו - המעלה אחד והוא יהושע הכהן שהקריב בתחלה הקרבנות ואמר: ויעלו כי אחיו עזרוהו:
עולות לבקר - פירוש עולות הראוים לבקר ולערב והם שתים.

פסוק ד
ביומו - הוא דבק עם דבר יום.
פירוש ביומו - הראוי לדבר וכן מדי חדש בחדשו דבק עם מדי, כי הוא כטעם עת וזמן.

פסוק ה
ואחרי כן - אחרי חג הסכות עולות עומדות במקום ארבעה וכן הוא עולת תמיד לא נפסקה ועולה לחדשים ועולה לכל מועדי ה'.
המקדשים - הנקראים קדושים מפי בית דין ועולה לכל מתנדב. והטעם שלא בטלו הקרבנות אחרי כן מראש תשרי, שהחלו לעלות עולות.

פסוק ז
כרשיון - מענין רשות.

פסוק ח
לנצח - לחזק מענין: ויז נצחם, או מן נצח.

פסוק ט
ישוע בניו - הנכון: ובניו. וכן: בני חנדד פירושו ובני.

פסוק י
ויסדו, מלובשים - בגדי כהונה.
במצלתים - מן בצלצלי שמע.
על ידי דוד - בעבור המנגן ביד יקרא הנגון יד.

פסוק יא
הוסד - שם הפועל.

פסוק יב
ביסדו - דבק עם זה הבית ופירש: אשר ראו בעיניהם הבית הראשון בעת יסדו בית שני, היו בוכים.

פרק ד

פסוק ב
ולא אנחנו - קרי בוי"ו וכתיב באל"ף, ופירש ולא אנחנו זובחים לזולתו.
לא לכם ולנו - טעמו שתתערבו עמנו לבנות בית אלהינו.

פסוק ג
כי אנחנו יחד - רמז לכל קהל ישראל.

פסוק ד
ומבלהים - כתיב מן בלהות אתנך, ומבהלים קרי, לנטות אחרי רבים בשורש בהל בלה, כי מעט הם, רק הענין אחד.

פסוק ה
וסוכרים - הסמ"ך תחת שי"ן.

פסוק ו
ובמלכות אחשורוש - הוא המכונה ארתחשסתא בלשון פרסי.
כתבו שטנה - מן שטן, והטעם לסטון אותם.

פסוק ז
כתב בשלם - כמו בשלום.
על ארתחששתא - כמו אל.
כנותיו - חביריו או רעיו.
וכתב הנשתון - צורות האותיות תקראנה בלשוננו, והעד אל היהודים ככתבם, או כתב זה הספר הנשתון השוה בכתיבה ובלשון ארמית. ויש אומרים: שהטעם חותם והוא הנכון.

פסוק ח
בעל טעם - מן טעמו וראו, והנה רחום בעל טעם – עצה.
כנמא - כאשר נאמר וזה מאמר הסופר ומסדרים הספר וטעמו כאשר נאמר, כן היתה האגרת ששלחו הנזכרים, או כנמא כטעם עתה.

פסוק ט
דיניא ואפרסתכיא טרפליא - שם אומות ידועים אצלם. ויתכן להיות ארכוי מן וארך ואכד וכלנה.
שושנכיא - מן שושן.
ועלמיא - מן עילם.

פסוק י
וכענת - יש אומרים: שהוא שם אומה. ויתכן שהמלה מן עת, אך הראשון הוא הקרוב.

פסוק יא
פרשגן - כטעם פתשגן הכתב שתי לשונות זה אומר בכה וזה אומר בכה, ופירוש המלה פשר וביאור.

פסוק יב
ואושיא - יסודות ותרגום ונהרסו יסודותיה ויתגלון אושיה וכן: נפלו אשיותיה.
יחיטו - מן חוט השני, ופירושו ישימו חוט על היסודות לבנות, כטעם קו המדה או הוא מענין תרגום: ויתפרו עלה תאנה, וחטיטו ויחיטה כטעם קשר וחבור והפי' הראשון הוא הקרוב:

פסוק יג
כען, דך - כתרגום הלזה דכי.
מנדה בלו והלך - שמות למס המלך, ופירושם כדרך סברתי מנדה - מן הרכוש ובלו - מס המדינות והלך - מכס ההולכים דרך המלך.
ואפתום מלכין תהנזק - תוצאות המלך ותועלותם.

פסוק יד
כען, מלח היכלא - מענין כעשן נמלחו, ארץ מלחה לא תשב, וטעם הארץ ענין בטול ומניעות דבר.
וערות מלכא - כמו את ערות הארץ, והטעם גנות.
ואריך - תרגום וייחל עוד ואוריך עוד ופירש הפסוק כן הוא, ביטול ההיכל בטלנו וערות המלך וגנותו לא נוחיל לראות.

פסוק טו
ואשתדור - תרגום הנה שלחתי את הגדי הזה שדרית מתנות השלוחים היו עושים בקרבה לעוזרים אותם, עלילות כמו הוה משתדר להצלותיה.

פסוק טז
חלק בעבר נהרא לא איתי לך - שימרדו בו העמים הנזכרים אם יצום לבנות ירושלים או חלק, אין לך בעבר הנהר שהם ישראל יקחו הכל בחזקה.

פסוק יז
פתגמא, על רחום - כמו אל רחום, והוא משרת במקום חמשה.
וכעת - חסר נו"ן ופירש: ואל שאר עבר נהרא ואל כענת שלום.

פסוק כא
אלך - כמו אלין.

פסוק כב
וזהירין - מן והזהרת אתהם ופירושו לעשות שגגה היו מוזהרים והטעם: הזהרו שלא תשגו.

פסוק כד
דריוש - הוא אחשורוש.

פרק ה

פסוק ג
ואושרנא - מן אדלג שור והאל"ף נוסף כאל"ף אזרוע.
בה זמנא, לבנא - פי' להבנות.
ואושרנא - כטעם שורא.

פסוק ד
כנמא אמרנא להום - הם דברי הבונים, או דברי הסופרים לשואלים להם מן שם לכום טעם ופירש: כאשר נאמר בספר, כן אמרנו להם מי הם האנשים הבונים.

פסוק ה
ועין אלההום - הכתוב יספר כי השם עזרם ולא בטלו המו וה"א אחרונה במלת אלההום מן להום, ובספרי יאמר אלהא דלהום.
יהך - ילך תרגום אם תלכו עמי בקרי.

פסוק ח
אבן גלל - שצריכה לגלגל אותה מרוב כבדותה.
ואע מתשם בכותליא - עצי ארזים שהם חזקים ולא ירקבו היו משימים בקירות להיות הבנין חזק.
אספרנא - פירוש מהרה.

פסוק ט
למבניה - פירוש לבנות.

פסוק יא
ומלך לישראל רב - הוא שלמה.

פסוק יב
סתריה - ענין הרס. ובלשון חכמינו ז"ל: שדבריו סותרין דברי תורה.

פסוק טו
ואמר, אל מאניא - כמו אלה.
שא אזל אחת המו - קח לך הורד אותם או הנח אותם והוא הנכון.
ושא – מן: וישאו להם נשים, שפירושו ויקחו.

פרק ו

פסוק א
מהחתין - מורידין.

פסוק ב
באחמתא - יש אומרים: שהוא מן חמת מים, או הוא שם כלי, יגנזו בו כתבי הזכרונות.
בבירתא - הוא ארמון תרגום בארמנותינו בברניתנא.

פסוק ג
ואושוהי מסובלין - כענין אבן גלל והפירוש יסודותיו סובלים באבני סבל.
רומיה אמין שתין - יותר גבוה מבנין שלמה ראשון, כי גבהו היה שלשים אמה קומתו.
וכן פתיה אמין שתין – להיות הגובה והרחב שוה והאורך לא זכר, כי היה כמדה הראשונה.

פסוק ד
נדבכין - פירש טירות ותרגום מתחת לטירות מלרע לנדבכיא וזה דומה לבנין ראשון, כאמרו שלשה טורי גזית וטור כרותות ארזים.

ונפקתא - הוצאה.

פסוק ה
ואף, יהתיבון - ישיבון המשיבין.
ויהך - וילך כל כלי להיכלא והמלה מיוחדת מן הרבים, כדרך כי יתן מים.
ותחת - כנגד ששבצר ידבר באגרת והטעם ותורד או תנוח אתה ששבצר בבית אלהא, למ"ד לעבידת עומד במקום שנים, וכן הוא לפחת יהודאי.

פסוק ח
אילך - כמו אלין והם שתי לשונות, זה אומר בכה וזה אומר בכה.

פסוק ט
ומה חשחן - מה שצריכין וכן חשחות צורך.

פסוק יא
יתנסח - יהרס כמו יסח ה' יהרוס, וכן משמרת הבית מסח שצוה שישמרו משמרת הבית מקום ההרס, שלא יכנס אדם משם.
וזקיף - רמז לקירות ולעמודים העומדים וחבירו זוקף כפופים וטעמו נושא, או מעמיד וכן תרגום וישא עיניו ופירושו והעומד יהרס על העץ.
נולו - מטונף כענין וישימוה למוצאות. ובלשון חכמינו ז"ל: מנולתא.

פסוק יג
כנמא אספרנא - כבר פירשנום.

פסוק יד
ודריוש - הוא הזקן המדי וארתחששתא הוא אחשורוש למלכות דריוש הוא בן אחשורוש.

פסוק יח
בפלוגתהון - במחלקת הון.

פסוק כא
וכל הנבדל - הם הגרים שנבדלו מטומאת גויי הארץ והתחברו אליהם לדרוש ה' כמותם, או הנבדל מישראל שנבדל מטומאת גויי הארצות.

פסוק כב
ויעשו, מלך אשור - הוא ארתחששתא והזכיר אשור ולא פרס, כי מלכי אשור החריבו ארץ ישראל ועתה הסב לבו ממחשבתו הרעה לטובה וזה טעם לחזק ידיהם.

פרק ז

פסוק א
ארתחששתא - אמרו חכמינו ז"ל: כי כל המלכים נקראים כן בלשון פרסיים, וזה ארתחששתא הוא דריוש.

פסוק ו
והוא סופר מהיר - תרגום מגיד ומספר במספר במהירות.
כיד ה' - כח ותוקף.

פסוק ז
ויעלו, ומן הכהנים והלוים - ואחרי כן יספר סבת הלוים איך עלו.

פסוק ט
יסוד - שם דבר סמוך והמוכרת יסוד חבוש בטמון, או הוא במשקל זבול.
המעלה - שם דבר על משקל מקנה משרה וכן הפירוש הוא עזרא היה עצת העולים לירושלם והטעם: הוא יעצם לעלות באחד בניסן ובא באחד באב.
ומלת יסד – כמו נוסדו שטעמו נועצו.

פסוק יב
ארתחשסתא מלך מלכיא - עתה יספר כי המלך שלח אגרות שתים: אחת לכל מתנדב לעלות. ואחת לכל גזבריא לתת צרכם.
גמיר - מפורש לשני ענינים: הראשון: להיות גמיר כתרגום כליל תכלת והוא רמז לכל ישראל המתנדבים לעלות ולמ"ד לעזרא משרת תחת שלש וכן הפירוש לעזרא ולגמור.
ולכענת – שלח להודיעם טעמו ביד עזרא.
פירוש אחר: גמיר - תואר השם מענין גמרא גמור וזה רמז לעזרא.
ספר דתא - שהוא גמיר ויודע דעת אלהיו, ויהיה למ"ד לעזרא במקום שתים.
וכענת - שם כולל אומות עבר הנהר.

פסוק יג
מני שים טעם - היא מאגרת לעזרא ולישראל המתנדבים.

פסוק יד
שליח - תהיה שלוח.
לבקרה - לחקור על היהודים ועל ירושלים.
בדת אלהך - בעבור דת אלהיך אשר בידך שלחתיך.

פסוק יז
תקנאי - מן: קניתי אתכם.
דכרין - תרגום אלים.
אמרין - כבשים:

פסוק כ
חשחות - צורך.

פסוק כא
גזבריא - הפקידים על האוצרות.

פסוק כב
בתין - מדות.

פסוק כג
אדרזדא - כטעם מהירות בדרך סברא, כי אין לו דומה.

פסוק כד
תרעיא - השוערים.
מנדה בלו והלך - מפורשים.

פסוק כו
הן לשרושו - להיות נעקר משרשו והטעם מגורש מנחלתו. וחכמינו ז"ל אמרו: מאי לשרושי הרדפה.

פסוק כז
ברוך, ולכל שרי - הפירוש: ולפני כל שרי.

פרק ח

פסוק א
והתיחסם - ואשר התיחשו לבית אבות.

פסוק ג
מבני שכניה מבני פרעוש - הראוי אשר מבני פרעוש ואמר כן, להבדיל לבן שכניה יחזיאל.
ועמו התיחש לזכרים - אשר התיחשו לעצמם הזכרים והיו מאה וחמשים.

פסוק י
בן יוסיפיה - לא הזכיר שמו כאחרים.

פסוק יד
וזכור - קרי וזבור כתיב והם שני שמות, זה אומר בכה וזה אומר בכה.

פסוק טו
ואקבצם, ואבינה בעם - עיון.
ומבני לוי לא מצאתי שם - כי הם בעלי שיר.

פסוק טז
לאליעזר לאריאל - הם היום היו שלוחים והלמ"ד הוא המורה על העצם, וטעמו לעצם אליעזר והנזכרים.
מבינים - חכמים.

פסוק יז
ואוצאה - כן כתיב כי האל"ף למ"ד הפועל על משקל ואבואה ואצוה קרי, כי הקרוב על דרך קצרה.
על אדו הראש - שהוא ראש בכספיא המקום.
אל אדו אחיו - חסר וי"ו והנכון אל אדו ואחיו שהם נתינים. ויש אומרים: כי אחי שם איש אחי אדו, או קרובו.

פסוק יח
איש שכל - לא הזכירו הכתוב. ויתכן שהוא שרביה הנזכר בפסוק וכן הוי"ו נוסף כוי"ו ואיה ועגה, או וי"ו המוסף על ענין ולא רצה להזכירו פעמים, וכן הפירוש איש שכל שרביה, ושרביה ובניו ואחיו, היו י"ח והוא הנכון.

פסוק יט
ואת חשביה - הביאו.

פסוק כא
על הנהר אהוא - חסר הנסמך והראוי נהר אהוא.

פסוק כג
ויעתר - על ידי נביא או מראה בחלום. והטעם: נתרצה לנו והדריכנו הדרך הישרה באין מכשול.

פסוק כד
לשרביה - הלמ"ד הוא הנכנס להורות על העצם והטעם הבדיל לעצם שרביה חשביה.

פסוק כה
ההרימו - הה"א הוא הנכנס על הפעלים העוברים כמו ההלכוא השבה והטעם אשר.

פסוק כו
מאה לככרים - כאילו אמר וכלי כסף למשקל הככרים מאה.

פסוק כז
לאדרכונים - האל"ף נוסף והוא כטעם דרכמונים למשקל אדרכונים הם אלף.
וכלי נחשת מצהב - כטעם ממורט מצהב טובה, פעם זכר ופעם נקבה, כענין ורוח גדולה וחזק וכן שנים חמודות.

פסוק כט
שקדו - מלת השקד חסרה והוא על וראוי כמו: שוקד אני על דברי, לשקוד על דלתותי.
והטעם: שקדו עליהם והם הכסף והזהב.
הלשכות בית ה' - והטעם שרי הלשכות בית ה' ונכנס ה"א הדעת, על משקל הלשכות והמלה זרה בעבור הסמיכות.

פסוק ל
וקבלו - והם יקבלוהו.
לבית אלהינו - לצורך ביתו.

פסוק לד
לכל - לכסף ולזהב.

פסוק לה
על כל, ופחוות - כנגד אבות ישראל שהם שנים עשר שבטים, רק תשעים וששה שבעים ושבעה כפי יכלתם, אין להם טעם, פרים וצפירים בלשון נקבות והפך זה נשים פילגשים בלשון זכרים.
ונשאו את העם - כטעם ינשאוהו אנשי מקומו, וכבר פורש טעמו.

פרק ט

פסוק א
העם ישראל - חסר הנסמך והנכון העם עם ישראל.
רבו למעלה - רבב ורבה ענין אחד להם.

פסוק ז
נתנו - דגש הנו"ן לצורך נו"ן השרש.

פסוק ח
תחנה - כטעם חנינה שחנן עלינו.

בעבדותינו - פירש: כי עבדים אנחנו.

פסוק ט
גדר - לבלתי נהיה למרמס.

פסוק יא
ארץ נדה - ענין ריחוק כתרגומו ומשקלו גזה.

פסוק יג
ואחרי כל הבא עלינו - רמז לגלות.
חשכת למטה מעונינו - כאילו מנעת וחשכת מכתוב מקצת עונינו בספר זכרון והנחתם למטה לארץ, כטעם: ותשליך במצולות ים כל חטאתם.
כי אין לעמוד - פירש: אין לנו ראוי לעמוד לפניך באשמתינו זאת.

פרק י

פסוק א
בכה - על משקל מים מגבה.

פסוק ב
יש מקוה - חסר ה"א התימה מן: קויתי ה' קותה נפשי.

פסוק ג
ועתה והנולד מהם - כמו מהן.
בעצת אדני - לקרב אל קהל ה' או להרחיק ולא מצאנו שהקריבו אחד מהם ואולי הוציאום שלא היו גיורות כרות המואביה. וחכמינו ז"ל אמרו: בנו הוא לכל דבר חוץ מן הנולד מן השפחה ומן הכותית והוציאו האמות והבנים.
והחרדים במצות אלהינו - לבלתי התחתן בם יוציאו נשותיהם.
וכתורה יעשה - למי שאינו חרד כי נכריחנו להוציא.

פסוק ט
ומהגשמים - ומרוב הגשמים מרעידים.

פסוק יג
והמלאכה - מלאכת הבדל מן הנשים.

פסוק יד
ההושיב - הה"א לידיעה והיא הנכנסת על העוברים והוא כטעם אשר.
עד לדבר הזה - כמו עד זה מדבר, ופירש: עוד יעמדו השרים בעבור הענין הזה.

פסוק טז
ויבדלו עזרא הכהן אנשים - חסר וי"ו והטעם ואנשים.
לדריוש - מלה זרה בעבור היו"ד והוא בן ארבע אותיות ומבנין הכבד הדגוש, ובא בחולם על דרך יסור יסרני, קוה קויתי, ויברך ברוך והטעם לדרוש.

פסוק יז
ויכלו בכל - הבי"ת במקום שנים והם ויכלו בכל באנשים הושיבו.

פסוק יט
ויתנו ידם - רמז לתקיעת יד בשבועה או נתינת היד כאדם שמוסר עצמו לאחר לעשות רצונו ושאלתו, וכן נתנו יד מסרנו עצמנו להם.
ואשמים - תואר השם, ופירש: ונתנו יד האשמים להקריב איל צאן ואנחנו לא מצאנו עונש אשם לבועל עכו"ם, ואולי עצת הראשים היה לעשות כן.

פסוק מד
ויש מהם נשים - טעמו: ויש מקצת מאלה שהיו להם נשים וכבר שמו בנים והטעם הולידו מהם בנים, או וישימו בנים לפי ראשי האבות להתיעץ מה יעשה להם, או יגרשום או אם יקריבום.